

ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ СЕРЕД ДІТЕЙ

Василь Михайлович ШЕВЧЕНКО,

*доктор філософії,
ГУНП в Харківській області,
м. Харків, Україна*

Провідну роль у системі реалізації законодавчих ініціатив щодо профілактики та превенції правопорушень серед неповнолітніх, відіграє Національна поліція України. Діяльність визначеного суб'єкту системи правоохоронних органів, серед іншого, спрямована на виявлення, розкриття та розслідування адміністративних правопорушень, у тому числі, вчинених неповнолітніми. Звернемо увагу на той факт, що ключове місце у системі запобігання скоєння правопорушень серед дітей та захисту їх від різноманітних факторів небезпеки посідає ювенальна превенція, підрозділ який представлений системою відповідних суб'єктів публічного адміністрування та певною специфічною діяльністю цих органів [1, с. 135]. Це відносно новий соціально-правовий інститут для нашої країни, основними завданнями якого є: 1) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; 3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; 5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; 6) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти; 7) взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей; 8) здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [2].

Висловлюючи власну думку щодо регламентованого переліку основних завдань, покладених на підрозділи ювенальної превенції, зауважимо, що необхідним фактором, який дозволить ефективно виявляти та усувати причини і умови, що призводять до вчинення дітьми адміністративних правопорушень, є урахування пубертатного періоду останніх. Цей етап життя неповнолітнього доречно розглядати не

лише з фізіологічної точки зору, а і досліджувати саме його психологічні та емоційні основи. Своєю сутністю, перехідний вік обумовлений пошуком власної ідентичності, зміною настрою, підвищеною чутливістю до критики, бажанням самотійності та прагненням прийняти участь у антисоціальних експериментах, де останні тісно переплітаються із маніпулятивним характером з боку більш дорослого індивіду. Такий вид психологічного впливу на дитину характеризується порушенням моральних принципів неповнолітнього, та як результат, призводить до вчинення адміністративних правопорушень останнім або за його активної участі.

Для неповнолітніх правопорушників характерними є такі риси морально-психологічної та емоційно-вольової сфери: скептичність і байдужість щодо інших, відсутність інтелектуальних інтересів, емоційна нестійкість, дуже низький рівень законослухняної поведінки, жорстокість, підозрілість, тривожність, депресивність, низький самоконтроль, гіперзбудженість, фрустрація і низька самооцінка. Дуже поширеними є орієнтація на зовнішню підтримку і тенденція переказати відповідальність за вчинки на інших. Це обумовлює домінування таких особистісних рис, як емоційна напруга, невпевненість у собі, підвищена чутливість до думок оточуючих, а також залежність від їх впливу [3, с. 254-255].

Можемо дійти висновку, щодо необхідності доповнити перелік основних завдань підрозділів ювенальної превенції таким видом заходів як: профілактична діяльність, спрямована на визначення кола більш дорослих осіб, з якими неповнолітній має постійний контакт, та проведення із ними необхідних заходів (роз'яснювальної роботи). На нашу думку, запропоноване розширення переліку основних завдань підрозділів ювенальної превенції, у результаті призведе не лише до зменшення кількості правопорушень вчиненими неповнолітніми, а також позитивно вплине на загальну тенденцію щодо вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень. Пояснюється це тим, що результатом роз'яснювальної роботи може бути усвідомлення дорослими індивідами їх несприятливого впливу на дітей, які здебільшого психологічно неспроможні передбачати усі негативні наслідки своїх вчинків та майбутню відповідальність за скоєне. Довготривала перспектива проведення запропонованого превентивного заходу здатна призвести навіть до переоцінки цінностей та соціалізації дорослих, що безумовно буде підґрунтям задля зменшення кількості суспільно небезпечних діянь вчинених неповнолітніми.

Не можна залишити поза увагою і перелік основних повноважень якими законодавець наділив підрозділи ювенальної превенції. Однак, враховуючи їх суттєву кількість, яка визначена у Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, звернемо увагу лише на ті, які безпосередньо стосуються предмету дослідження. Відтак, до основних повноважень підрозділів ювенальної превенції віднесено: 1) притягнення до адміністративної відповідальності

дітей віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, а також батьків або осіб, що їх замінюють, які не виконують передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей; 2) унесення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подань про необхідність усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень; 3) участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей; 4) проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення дитиною; 5) вжиття заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень [2].

Акцентуємо увагу на тому, що під превентивними заходами поліції слід розуміти комплекс законодавчо визначених дій, які безпосередньо реалізуються поліцейськими в процесі здійснення діяльності із запобігання правопорушенням, а також у процесі виконання профілактичного контролю за дотриманням норм чинного законодавства. Важливість реалізації превентивних заходів полягає в тому, що така діяльність здійснюється на «випередження» ще до вчинення особою правопорушення [4, с. 173]. Сутність превентивного спрямування вказаної діяльності полягає у фокусуванні на нівелюванні детермінант та ризикогенних чинників, що здатні спровокувати девіантну або протиправну активність неповнолітніх.

Іншими словами, поліцейське піклування представляє собою специфічний превентивний захід, який застосовується працівниками поліції по відношенню до певного кола осіб, які в результаті настання певних особистих, економічних, соціальних обставин тощо потребують відповідної допомоги [4, с. 174]. Водночас, превентивний захід поліцейське піклування щодо неповнолітніх є заходом попередження вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, спрямований на недопущення їх вчинення відносно неповнолітніх осіб віком до 16 років, а також самими неповнолітніми [5, с. 69].

Зауважимо, що законодавчою основою здійснення поліцейського піклування виступає стаття 41 Закону України «Про Національну поліцію» де визначено, що поліцейське піклування може здійснюватися щодо: 1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду; 2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; 3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; 4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі [6]. На підставі аналізу зазначеної позиції можемо дійти висновку,

що законодавець хоч і не прямо, а через окремі ознаки, виокремлює профілактичні заходи, як інструмент превенції адміністративних і кримінальних правопорушень, у тому числі серед дітей. Висвітлюючи процесуальну сторону реалізації превентивного поліцейського заходу, зауважимо, що за його результатами складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень [6]. Про застосування до неповнолітньої особи віком до 16 років такого превентивного заходу, як поліцейське піклування, поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи [6].

На цьому місці маємо зазначити, що з метою профілактики правопорушень серед дітей поліцейські підрозділів ювенальної превенції здійснюють профілактичну роботу, яка включає: проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць; проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення; складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини; відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень; вжиття інших профілактичних заходів, передбачених законодавством України [2].

Зазначимо, що ефективність профілактичних заходів, спрямованих на мінімізацію кількості адміністративних правопорушень серед дітей, їх соціальну адаптацію та формування достойних моральних принципів, пов'язана не лише із існуючими нині завданнями та обов'язками, які регламентовані законодавцем для підрозділів ювенальної превенції. Справа навіть і не у стратегіях, що висвітлені на сторінках періодичних видань юридичної літератури, які своєю сутністю спрямовані на удосконалення цих заходів або адаптування останніх до сучасних умов. Важливим аспектом профілактики та превенції правопорушень серед дітей виступає людина, відповідальна за безпосередню реалізацію відповідних заходів, у нашому випадку – це поліцейський. Чемна, вихована та освічена особа, без пагубних звичок, яка володіє мистецтвом сторітелінгу та здатна адаптувати складну інформацію у цікаві для дитини форми, буде мотивуючим прикладом для неповнолітнього навіть у найскладніших життєвих обставинах.

Важливим інструментом захисту залишається поліцейське піклування як специфічний захід допомоги дітям, що опинилися у складних обставинах. Зрештою, успіх превентивної стратегії визначається не лише нормативним регулюванням, а й особистісними якостями поліцейського, який має виступати мотивуючим прикладом і авторитетом для неповнолітнього.

Список використаних джерел

1. Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2005. 20 с.
2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
4. Шубіна Н.М. Поняття та характерні риси поліцейського піклування як превентивного поліцейського заходу *Науковий вісник публічного та приватного права* : Зб. наук. пр. Випуск 3. 2020. 264 с.
5. Зеленський Є.С., Кравченко І.С. Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми: моногр. Дніпропетровськ: ДДУВС. 2016. 124 с.
6. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>